

Komilova Mukarram Qobiljonovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti katta o'qituvchisi

Elmurodov Akbar Davron o'g'li

Abdig'apparov Yangiboy Sherali o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabalari

Annotatsiya: *Transport logistikasini rivojlantirish uchun eng birinchilarda transportlarga aniq va yaqin yullarni kursatib beruvchi dasturlar ishlab chiqish, yosh kadrlarni tayyorlash, yana bir muhim jihati yullarni tamirlash va shahr zonalarda tribandliklarni oldini olish uchun yullarni qaytadan mukammalroq qilib qurib qish kerak shunda transport logistikasi rivojlanadi va davlatimizga katta foyda va xalqni yaxshi yashashiga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *transport logistikasi, havo transporti, quruqlik transporti, suv transporti, tashqi tashish transporti, ichki tashish transport va yetkazib beruvchi transporti.*

Abstract: *In order to develop transport logistics, first of all, it is necessary to develop programs that show clear and close routes to transporters, to train young workers, and another important aspect is to repair roads and make them more perfect in order to prevent traffic jams in urban areas. So that transport logistics will develop and bring great benefits to our state and people helps age*

Key words: *Transport logistics, air transport, land transport, water transport, export transport, domestic transport and delivery transport.*

Transport logistikasi haqida gapirilganda hozirgi kunda jadal suratlada rivojlanib borayaotga logistikaning eng asosiy yo'nalishlaridan bir hisoblanadi. Transport logistikasini uchta yo'nalishga bo'linadi ya'ni mahsulot, tovar yoki resurslar, tayyor, yarim tayyor tovarlarni yetkazib berishda havo transporti, suv transporti va quruqlik transportlariga bo'linadi. Transport logistikasining o'ziga kelsak bu yo'nalish qadimdan bo'lgan faqat qadimda insonlar transport logistikasi deb atashmagan transport logistikasi atamasi yaqin bir ikki asrda hayotimizga kirib kelgan hisoblanadi. Transport logistikasidan qadimda eng birinchi quruqlik transportidan foydalanishgan ya'ni bundan asosan savdo karvonlari yuklarni bir joydan boshqa joyga olib borishda foydalanishganlar. Qadimda eng birinchi transport turi tuyalar, otlar hachrlar va boshqalar bo'lgan, keyinchalik aravalar yaratilib yuklarni tashishda ishlatilgan, Yuklarni tashishda faqat savdo va tijorat uchun emas, harbiy sohada ham qo'llanilgan, Qo'shinni vaqtida oziq-ovqat va dori-darmon bilan ta'minlash uchun keng foydalanilgan. Keyingi paydo bo'lgan turi suv transport hisoblanadi. Bu tur transporti odamlarga ko'proq yuklarni tashish uchun yordam berardi, lekin boshida odamlar bu yo'nalishdan keng foydalanmadilar, sababi suvda suzishga chidamli kemalar hali yaratilmaganligi va suv doimiy o'zgarib turishi, to'fonlar, kuchli yomg'irlar bo'lishi

yuklarni manzilga yetib borishiga to'sqinlik qilardi, keyinchalik odamlar to'lqinlarga chidamli kemalar yaratib dengida savdo-sotiqni rivojlantira boshlashdi. Suv transportining odamlarga qulayligi odamlarga tovarlar va mahsulotlarni ko'proq va tezroq yetkazib berishga yordam berardi, yana bir qulayligi mahsulotlarni tashish ancha arzonroq hisoblanadi. Suv transporti paydo bo'lishi bilan quruqlik yo'lidagi savdo yo'li dengizga ko'chdi va odamlar dengizda savdo-sotiqni boshlashdi. Quruqlikdagi savdo yo'llari o'z ahamiyatini sezilarli darajada kamayishiga olib keldi va suv yo'llarini ochilishi bilan insonlar yangi yerlarni kashf qila boshlashdi va yangidan yangi yerlarni aniqlab o'z hududlariga qo'shib ola boshlashdi. Insoniyat endilikda boshqa uzoq hududlardan mahsulotlarni olib kela boshlashdi, Endilikda insoniyat uchun vazni va hajmi jihatidan ancha og'ir bo'lgan va tashishga noqulay bo'lgan mahsulotlarni olib kela boshlashdilar.

Suv yo'lini kashf etilishi bilan ya'na bir narsa Amerikani kash qilinishi eng katta yutuqlardan biri bo'ldi. Amerikani kashf qilinishi bilan insoniyat tinch okeanini kashf qildi va yerni dumaloq shakldaligiga yana bir bor amin bo'ldilar. Keyinchalik hozirgi kungacha foydalanilgan transport yo'nalishi havo transporti hisoblanadi. Bu yo'nalishni paydo bo'lganiga hali unchalik ko'p bo'lmasada u o'z ta'sir doirasini yerning har qanday nuqtasiga mahsulotlarni yetkazib bera oladigan hisoblashdi, lekin havon transporti qolgan transport turlariga nisbatan ancha qimmatroq va ko'p hajmdagi yuklarni tashishga imkoniyat yaratib bermadi, shu sababli havo transporti keng rivojlanmadi lekin havo transporti mahsulotlarni biror joydan boshqa joyga yetkazib berishda qolgan transport yo'nalishlariga qaraganda ancha tezroq va sifatliroq yetkazib beradigan bo'ldi. Havo transportining yana bir yaxshi jihati suvdan va quruqlikdan borib bo'lmaydigan joylarga mahsulotlarni yetkazish va mahsulotlarni tashishda keng foydalanilmoqda.

Hozirgi kunda havo transportidan qariyb barcha davlatlar foydalanmoqda, asosan odamlarni tashishda havo transportidan foydalanilmoqda. Havo transporti yaratilgandan keyin odamlar yerni ancha yuqoridan kuzatish va tadqiqotlarni amalga oshirish uchun juda qulay bo'ldi, yana qutqaruv ishlarini amalga oshirishda tezlik bilan manzilga yetib borib qutqaruv amaliyotlarini bajarishda foydalanilmoqda. Havo transporti boshqa transport turlariga nisbatan anchagina qimmatroq hisoblanadi lekin hozirgi zamonda tezlik va aniqlikga e'tibor berilayotganligi sababli havo transporti rivojlanib bormoqda. Transport turlari ichida suv transporti mahsulotlarning tashilishining qariyb 65%ini o'z ichiga oldi, quruqlik transportda esa 24%, qolgan 11% havo transportiga to'g'ri keladi.

Transport logistikasi moddiy resurslar va mahsulotlarni bir nuqtadan boshqa nuqtaga tez va sifatli yetkazilish hisoblanadi. Mahsulotlarni yetkazib berishda transport logistikasining asosan ikki turi yani aralash transport yo'li va bir turdagi transport turidan foydalanish tushuniladi. Aralash transport turiga ikki yoki undan ortiq transport turidan foydalaniladi, bunga kema- avtomobil , samolyot-temiryo'l va temiryo'l- kema -samolyotni misol qilsak bo'ladi. Ikkinchi yo'li ya'ni mahsulotni bir nuqtadan boshqa nuqtaga yetkazib berishda faqat bir transport turidan foydalanish

tushiniladi. Bunga asosan quruqlik transport turi misol bo'la oladi. Transport logistikasi hozirgi kunda juda tez rivojlanib borayotgan tur hisoblanib transport logistikasida biror joyga biror turdagi mahsulotni yetkazib berishda borilayotgan yo'l mashrutini aniqlab oladi va mahsulotni turi, hajmi va saqlanish muddatiga ko'ra turli ruxsatnomalar oladi va yo'lni qisqa va sifatli tanlab oladi. Yo'lda bo'ladigan turli muommolarni oldini olish uchun transportni tekshiruvdan o'tkazishi va to'la remont qilishi shart bo'ladi. Hozirgi kunda transport logistikasiga turli yo'nalishlar kirmoqda. Ularga tashqi transport turlari va ichki transport turlari ham qo'shilmoqda. Tashqi transport nima deganda biror korxonaga tashib keltirilgan barcha mahsulot moddiy resurslar va korxonadan chiqqan tayyor va yarim tayyor mahsulotlarni yetkazish tushuniladi. Ichki transportlarga unda nima kiradi deganda korxonada sodir bo'ladigan bir lentadan boshqa lentalariga o'tkazilishi va birinch yig'iladigan sexdan boshqa sexga o'tkanligi tushuniladi. Moddiy resursni korxonada omboriga tushgandan so'ng to taqsimot omborigacha bo'lgan barcha jarayonlar tushuniladi.

Biror transport logistik kompaniya biror yukni bir joyda boshqa joyga yetkazib berishni yo'lga qo'yganda mahsulotni olganidan to aytilgan manzilga yetib borguncha bo'lgan davrdagi barcha holatlarga javobgar hisoblanadi. Ularga mahsulotni yetkazish uchun transport vositasini topish va unga iloji boricha kamroq xarajatlar bilan yetkazib berish kerakligini aytib arzonroq yetkazib berishni taminlash, yo'lda uchragan barcha bojxona va tekshiruvlar uchun turli turdagi sertifikatlar va ruxsatnomalar olish mahsulot haqida aniq ma'lumotga ega bo'lish undan tashqari mahsulotning yaroqlilik muddat, saqlash harorati haqida transport boshqaruvchisini ogohlantirish va transport boshqaruvchisi bilan doimiy aloqada bo'lish va yo'lda texnik muammolar sodir bo'lganda shu yaqin atrofdagi boshqa transport vositasiga xabar berib mahsulotni iloji boricha aytilgan joyga aytilgan vaqtida sifatli va arzon yetkazish uchun doimo aloqada bo'lishi zarur. Aralash hollarda yuklarni tashishda yuklarni boshqa transport turiga qayta yuklash va tushirish vaqtida mahsulotga zarar yetishi mumkin, shu sababli mahsulotlar konteynerlarda tashiladi va boshqa transport turiga o'tkazish kerak bo'lgan vaqtda mahsulotni tushirib ortib mahsulot sifatiga ta'sir qildirmay konteyner bilan yuklab qo'yiladi. Bu mahsulot sifatiga ta'sir qilmaydi va tushirib ortish kabi ovoragarchiliklar bo'lmaydi, shu tariqa mahsulot bir transport turidan boshqa transport turiga o'tkaziladi.

Hozirgi vaqtda dunyoda transport logistikasining ichidagi yana bir turi bu eltuvchi xizmati hisoblanadi. Bu xizmat turi hozirgi kunda dunyoda keng tarqalgan va juda katta tezlik bilan rivojlanayotgan turi hisoblanadi. Eltuvchi xizmatiga asosiy manbasi nima deganda bu xizmat turi odatda tayyor mahsulotlarni tashishda keng ko'lamda foydalanilmoqda. Biror bir eltuvchi kompaniya yoki korxonada o'z mahsulotlarini sotish uchun eltuvchi xizmatini taqdim qiladi va mahsulotlarni tekin yetkazib berish masalasida o'z mahsulotlarini sotishni o'ylagan bo'ladi, yana oziq - ovqatlarni buyurtma asosida yetkazib berishda qo'llaniladi. Iste'molchi yohud haridor mahsulotni sotib olib o'zi turgan joyini xabar beradi va eltuvchi ma'lum vaqt ichida

mahsulotni aytilgan joyga yetkazib beradi va eltuvchilik xizmati shu tariqa o'z faoliyatini olib boradi.

O'zbekiston respublikasidagi transport logistikasi hozirgi davrda O'zbekiston respublikasida transport logistikasining faqat ikki turi ya'ni havo va quruqlik transporti asosan quruqlik transportidan foydalanamiz . O'zbekiston respublikasida oldin faqat Navoiy viloyatidagina bitta havo transporti yuklarni yetkazish bo'lgan hozirgi kunda ko'plab aeroportlar yuk tashish bilan shug'ullanmoqda. O'zbekiston respublikasi O'rta Osiyoda transport logistikasi rivojlanish bo'yicha yuqori pog'onalarda turadi, transport logistikasi kirib kelganiga hali uncha ko'p bo'lmasada juda ommalasha oldi va ko'plab O'zbekiston respublikasi fuqarolari va tadbirkorlari foydalanmoqda, bizni yurtimizda transport logistikasi rivojlanishi bilan ancha ish o'rinlari ochildi va mahsulotlarni eksport va importi oldingiga nisbatan ancha o'sganligini ko'rishimiz mumkin, yurtimizda transport logistikasini rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Yo'llar ta'mirlanmoqda va bojxonadagi navbatga turishlar qisqartirilmoqda, Mahsulotlarni saqlash uchun kerakli joylardan omborlar uchun joylar ajratilmoqda va shunday boshqa yangi ishlar qilinmoqda transport logistikasini rivojlantirish uchun .

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. N.Boboyev logistika asoslari' " STEP-SEL " MCHJ Nashriyot-matuuot bulimi 2023
2. Aleksandrov O.A. Logistika INFRA-M 2018.
3. Kobiljonovna K. M. The Effectiveness Of Using Role-Playing And Business Games In Foreign Language Lessons //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2023. – T. 12. – №. 12. – C. 64-66.
4. Mukarram K. Comparative Analysis And Features Of Russian And Foreign Linguistic Terms. – 2022.
5. Qabiljonovna K. M. Research Of Investment And Credit Terms Issues In Uzbek And Uzbek Languages //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – T. 35. – C. 706-709.
6. Mukarram K. Issues Of The Social Significance Of Education In Uzbekistan //Ta'lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnal. – 2022. – C. 25-27.